

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Digitální učební materiál

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0802
Název projektu	Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo a název šablony klíčové aktivity	III/2 – Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Příjemce podpory	Gymnázium, Jevíčko, A. K. Vitáka 452

Název DUMu	Planimetrie
Název dokumentu	VY_32_INOVACE_15_15
Pořadí DUMu v sadě	15
Vedoucí skupiny/sady	Petr Mikulášek
Datum vytvoření	22.1.2013
Jméno autora	Petr Mikulášek
e-mailový kontakt na autora	mikulasek@gymjev.cz
Ročník studia	4
Předmět nebo tematická oblast	Matematický seminář
Výstižný popis způsobu využití materiálu ve výuce	Materiál pro přípravu na společnou část maturitní zkoušky z matematiky. Inovace: využití ICT, mediální techniky.

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Základy planimetrie

Bod a přímka jsou základní geometrické pojmy, bod rozděluje přímku na dvě opačné **polopřímky**.

Úsečka je tvořena všemi body přímky AB , které leží mezi *krajními* body A a B .

Délka (velikost) úsečky je vzdálenost krajních bodů. Značíme ji $|AB|$.

Součet úseček o délkách a , b je úsečka o délce $a + b$.

Rozdíl úseček o délkách a , b je úsečka o délce $|a - b|$.

Přímka dělí rovinu na dvě navzájem opačné *poloroviny* a je jejich *hraniční přímkou*.

Dvě různé polopřímky VA a VB dělí rovinu na dva *úhly* AVB , polopřímky VA a VB se nazývají *ramena*, V je *vrchol úhlu*.

Přímý úhel - ramena jsou opačné polopřímky, *nulový úhel* - ramena splývají.

Shodnost úhlů značíme $\sphericalangle AVB \cong \sphericalangle CUD$.

Osa úhlu je polopřímka, která prochází vrcholem a dělí úhel na dva shodné úhly.

Vedlejší úhly jsou dva konvexní úhly, které mají jedno rameno společné, druhá ramena jsou opačné polopřímky.

Vrcholové úhly dva konvexní úhly, které mají obě ramena opačné polopřímky.

Pravý úhel je takový úhel, který je shodný se svým úhlem vedlejším.

Ostrý úhel je menší než pravý.

Tupý úhel je větší než pravý.

Velikost úhlu $|\sphericalangle AVB| = \alpha$ je reálné nezáporné číslo.

Stupňová míra šedesátinná $1^\circ = \frac{1}{180}$ přímého úhlu,

oblouková míra $1 \text{ rad} = 57,3^\circ$; číselně je velikost úhlu v radiánech rovna délce kružnicového oblouku, který vytínají ramena úhlu na jednotkové kružnici se středem V .

Konvexní geometrický útvar – úsečka spojující libovolné dva body útvaru je celá součástí útvaru.

Nekonvexní geometrický útvar (konkávní) – existuje úsečka spojující dva body útvaru, která není celá součástí útvaru.

Obrazec je rovinný útvar ohraničený uzavřenou čarou, která je částí obrazce.

Obvod o obrazce je délka čáry, která ho ohraničuje.

Obsah S obrazce je kladné číslo, pro které platí:

1. shodné obrazce mají shodné obsahy,
2. je-li obrazec složen z několika obrazců, pak obsah je součet obsahů obrazců,
3. obsah čtverce se stranou délky $1j$ je $1j^2$.

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Konstrukční úloha – jedná se o sestrojení geometrického útvaru daných vlastností.

Řešení obsahuje: rozbor, postup, konstrukci a diskusi.

Dělení - polohové (určeno umístěním některého objektu) a nepolohové.

Metody řešení:

- pomocí množin všech bodů dané vlastnosti,
- algebraicky – konstrukce na základě výpočtu (hledáme vztah mezi prvky),
- geometrická zobrazení.

Množina M všech bodů roviny, které mají danou vlastnost je množina bodů, pro kterou současně platí:

1. každý bod množiny M má danou vlastnost,
2. každý bod roviny, který má danou vlastnost, patří do množiny M .

Kružnice $k(S;r)$ je množina všech bodů, které mají od bodu S vzdálenost r .

Osa o úsečky AB je množina všech bodů, které mají od bodů A a B stejnou vzdálenost.

Osa konvexního úhlu AVB je množina všech bodů tohoto úhlu, které mají stejnou vzdálenost od přímek, na nichž leží ramena úhlu.

Osa pásu je množina všech bodů, které mají stejnou vzdálenost od dvou rovnoběžek.

Thaletova kružnice $k(S, r=|AB|:2)$ je množina všech bodů, ze kterých vidíme úsečku AB pod pravým úhlem.

Množina všech bodů, z nichž vidíme úsečku AB pod úhlem α , jsou dva shodné otevřené kružnicové oblouky s krajními body A a B .

Konstrukce:

Trojúhelník – je určen třemi prvky (strany, úhly, výšky, těžnice, kružnice opsané a vepsané).

Čtyřúhelník – jedná se o konstrukci trojúhelníků, na které je čtyřúhelník rozdělen úhlopříčkami (strany, úhly, úhlopříčky, úhel úhlopříček, výšky).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Geometrická zobrazení v rovině

Zobrazení Z v rovině je předpis, který každému bodu X (vzoru) roviny přiřazuje právě jeden bod X' (obraz) roviny. Zapisujeme: $Z: X \rightarrow X'$.

Obrazem útvaru U je útvar U' - množina obrazů všech bodů útvaru U .

Samodružný bod: $X = X'$, **samodružný útvar:** $U = U'$, **identita** - zobrazení, kde je každý bod samodružný.

Shodné zobrazení (shodnost) je zobrazení, ve kterém je obrazem každé úsečky AB úsečka $A'B'$ shodná s úsečkou AB . Existují dva druhy shodného zobrazení:

- nepřímá shodnost – dojde k převrácení útvaru,
- přímá shodnost – nedojde k převrácení útvaru.

V každém shodném zobrazení platí:

- obrazem přímky je přímka; obrazem rovnoběžných přímek jsou rovnoběžné přímky,
- obrazem polopřímky je polopřímka, obrazem opačných polopřímek jsou opačné polopřímky,
- obrazem poloroviny je polorovina, obrazem opačných polorovin jsou opačné poloroviny,
- obrazem úhlu je úhel,
- obrazem útvaru U je útvar U' .

Je dána přímka o . **Osová souměrnost s osou o** je shodné zobrazení $O(o)$, které přiřazuje:

- každému bodu $X \notin o$ bod X' tak, že přímka XX' je kolmá k přímce o a střed úsečky XX' leží na přímce o ,
- každému bodu $Y \in o$ bod $Y' = Y$.

Osová souměrnost je nepřímá shodnost; osa o se nazývá **osa osově souměrnosti**, která je množinou **samodružných bodů**.

Samodružné přímky jsou všechny přímky, které jsou kolmé na osu souměrnosti.

Je dán bod S . **Středová souměrnost se středem S** je shodné zobrazení $S(S)$, které přiřazuje:

- každému bodu $X \neq S$ bod X' tak, že bod S je středem úsečky XX' ,
- bodu S bod $S' = S$.

Středová souměrnost je přímá shodnost; střed S se nazývá **střed středové souměrnosti**.

Jediný samodružný bod je střed S .

Samodružné přímky jsou všechny přímky, které procházejí středem S .

Středová souměrnost je jednoznačně určena středem S nebo dvojicí bodů X a X' - vzor a obraz.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Orientovaná úsečka je úsečka, u níž je určeno, který její krajní bod je počáteční; druhý krajní bod je koncový.

Délka (velikost) orientované úsečky AB je délka úsečky AB ; nulová orientovaná úsečka (bod) má velikost nula.

Je dána orientovaná úsečka AB . **Posunutí** (translace) je shodné zobrazení $T(AB)$, které každému bodu X přiřadí bod X' tak, že orientované úsečky XX' a AB mají stejnou délku a jsou souhlasně orientovány.

Posunutí je přímá shodnost, délka posunutí je dána velikostí úsečky AB , orientace AB určuje směr posunutí.

Posunutí nemá žádné samodružné body, přímky, které jsou rovnoběžné se směrem posunutí jsou samodružné.

Orientovaný úhel, je úhel, u něhož je určeno, které rameno je počáteční; druhé rameno je koncové.

Základní velikost orientovaného úhlu AVB je velikost toho úhlu AVB , který vytvoří polopřímka VA otočením na polopřímku VB v kladném směru (proti směru hod. ručiček). Je to vždy číslo z intervalu $\langle 0; 2\pi \rangle$ resp. $\langle 0; 360^\circ \rangle$.

Je dán orientovaný úhel, jehož jedna velikost je φ , a bod S . **Otočení** (rotace) je shodné zobrazení $R(S, \varphi)$, které přiřazuje:

- každému bodu $X \neq S$ bod X' tak, že $|X'S| = |XS|$ a orientovaný úhel XSX' má velikost φ ,
- bodu S bod $S' = S$.

Otočení je přímá shodnost; bod S se nazývá **střed otočení**; orientovaný úhel o velikosti φ **úhel otočení**.

Jediný samodružný bod je střed S .

Je-li $\varphi = \pi + 2k\pi$ - středová souměrnost, je-li $\varphi = 2k\pi$ - identita.

Je dán libovolný bod X a dvě shodná zobrazení $Z_1: X \rightarrow X'$, $Z_2: X' \rightarrow X''$. Pak zobrazení $Z: X \rightarrow X''$ se nazývá **zobrazení složené** ze zobrazení Z_1 a Z_2 v tomto pořadí.

Skládání zobrazení není komutativní.

Složení dvou osových souměrností:

osy o_1 a o_2 jsou totožné, vznikne identita,

osy o_1 a o_2 jsou rovnoběžné: vznikne posunutí,

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

osy o_1 a o_2 jsou různoběžné: vznikne otočení.

Libovolné shodné zobrazení se dá složit z jedné, dvou nebo tří osových souměrností. Existují pouze tato shodná zobrazení: osová souměrnost, identita, posunutí, otočení a posunutá souměrnost (složena ze tří osových souměrností).

Je dán bod S a reálné číslo $k \neq 0$. **Stejnolehlost (homotetie) se středem S a koeficientem k** je zobrazení $H(S,k)$, které přiřazuje:

- $\forall X \neq S$ bod X' tak, že platí: $|SX'| = |k| \cdot |SX|$,
 $k > 0$ X' leží na polopřímce SX ,
 $k < 0$ X' leží na opačné polopřímce k SX ,
- bodu S bod $S' = S$.

Samodružným bodem je střed, samodružné přímky ty, které procházejí středem stejnolehlosti.

Stejnolehlost kružnic

Obrazem kružnice $k(O,r)$ ve stejnolehlosti $H(S,k)$ je kružnice $k'(O', |k| \cdot r)$, kde O' je obrazem bodu O .

Jsou-li dány dvě kružnice s různými poloměry, pak existují právě dvě stejnolehlosti, které zobrazí první na druhou.

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PŘÍKLADY:

- Zeměměřič zjistil, že na louce je vyznačen bod B 12 metrů severně od bodu A a bod C 10 metrů severozápadně od bodu B . Určete vzdálenost bodu A od bodu C s přesností na desetiny metru.
- Rozhodněte, která hodnota nemůže být odchylkou dvou přímek.
A) 128° ,   B) 90° ,   C) $\frac{1^\circ}{2}$,   D) 0°
- Určete délku těžnice t_c v pravouhlém trojúhelníku s odvěsnami $a=3\text{cm}$, $b=4\text{cm}$.
- rozhodněte, co platí v každém trojúhelníku.
A) $v_{\bar{a}} < t_a$,   B) $v_{\bar{a}} \geq t_a$,   C) $v_{\bar{a}} \leq t_a$,   D) $v_{\bar{a}} > t_a$
- V rovnoramenném trojúhelníku ABC se základnou AB má vnější úhel u vrcholu A velikost 130° . Určete velikost úhlu u vrcholu C .
- V rovnostranném trojúhelníku ABC se stranou 12 cm určete vzdálenost těžiště od strany AB .
A) $2\sqrt{3}$,   B) $3\sqrt{3}$,   C) $4\sqrt{3}$,   D) $6\sqrt{3}$
- V trojúhelníku o stranách 9,6 cm, 9,6 cm a 16 cm vypočítejte poloměr kružnice opsané.
- Rozhodněte, který čtyřúhelník nemá kolmé úhlopříčky.
A) kosočtverec   B) deltoid   C) obdélník   D) čtverec
- Je dán obdélník o stranách 5 cm a 10 cm. Určete délku delší strany podobného obdélníku s třikrát větším obsahem.
- V pravidelném pětiúhelníku $ABCDE$ se středem S a o straně 5 cm vypočítejte:
  - velikost vnitřních úhlů,
  - poloměr kružnice opsané
  - velikost úhlu ASC ,
  - obsah trojúhelníku ASC .
- Vypočítejte obsah kruhové úseče se středovým úhlem 90° a poloměrem 10 cm.
- Do kružnice o poloměru 20 cm je vepsán rovnoramenný trojúhelník. Vypočítejte délku jeho strany.
- Vypočítejte obsah mezikruží s poloměry 10 a 15 cm.
- Určete kolik prvků z množiny $\{O, I, H, T, F, C\}$ je:
  - středově souměrných
  - osově souměrných
- Zobrazíme-li graf funkce $y = \sin x$ v osové souměrnosti podle osy x , získáte graf funkce:
A) $y = \cos x$,   B) $y = |\cos x|$,   C) $y = -\sin x$,   D) $y = \sin|x|$
- Určete funkci, která má graf středově souměrný podle počátku soustavy souřadnic.
- A) $y = x - 2$,   B) $y = x^2 - 4x$,   C) $y = 3x^{-1}$,   D) $y = e^x$
- Nalezněte souřadnice bodu, který vzniknul zobrazením bodu $[-3,7]$ v osové souměrnosti podle osy I. a III. kvadrantu.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ŘEŠENÍ:

1. 20,3 metru
2. A
3. $t_c = 2,5\text{cm}$
4. C
5. 80°
6. A
7. 8,7 cm
8. C
9. $5\sqrt{3}\text{cm}$
10. a) 108° , b) 4,25 cm, c) 144° , d) $5,32\text{ cm}^2$
11. $28,5\text{ cm}^2$
12. $5\sqrt{3}\text{cm}$
13. $125\pi\text{ cm}^2 \doteq 393\text{ cm}^2$.
14. a) 3, b) 5
15. C
16. C
17. [7,-3]

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Seznam literatury a pramenů

RNDr. Hruška M.: Státní maturita z matematiky v testových úlohách včetně řešení.
Nakladatelství Agentura Rubiko, s. r. o., Olomouc 2012, ISBN 80-7346-149-2.

Materiál je určen pro bezplatné užívání pro potřebu výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.